

K

kaach (de) = **kaag**

Ook **kooch** en **keech**. Verdwenen platboomd, binnenlands sloopstypen met zwaarden, een enkele schuin staande mast en een korte boegspriet; het voerde een sprietzeil, een bramzeil en één of twee fokken, en diende o.a. als beurtschip en als **lichter**(1) voor schepen die op Oost-Indië voeren. Het is verwant aan het **kofschip** ► **hek** ► **kogge**.

kaai (de) = **kade**

Ook (jonger) **kade**. Stenen of houten wal, waar schippers lossen en laden ► **bekaaie**. Voor een ligplaats aan een kade moest de schipper **kaaijild** betalen ► **walbeskoaing**.

♦ **Tusken kaai en skip giet in soad fêrlern** > Er wordt veel verspild om het een of ander voor elkaar te krijgen. **Tusken kaai en skip giet in soad fêrlern** > Er blijft veel aan de strijkstok hangen.

kaifracht (de) = **kadevracht**

1. Schip dat geen vracht ► **fracht**(1) heeft en dus aan de kade moet blijven liggen heeft (ironisch gezegd) een **kaifracht** ► **skip** ► **wâlhout**.
2. Een vracht ► **fracht**(1) van dien aard dat die op de kade gelost kan/moet worden.
3. Een vracht ► **fracht**(1) die aan een de kade geladen wordt.

kaaijild (it) = **kadegeld** ► **kaai** ► **jild**(2) ► **wâljild**.

kaam (de) = **kam** ► **takke**

kabel (de) = **kabel**

1. Ook (zelden) **keabel**. Zwaar touw dat geslagen is uit drie **kardelen** of drie **stringen**, die op hun beurt zijn samengesteld uit meerdere stukjes **kabeljern** of **keabeljern** ► **toai**.
2. Zwaar staaldraad met ongeveer dezelfde constructie en functie als **kabel** (1).

kabelhok (it) = **kabelgat**

De plek aan boord (van grotere schepen) vlak achter de boeg waar de kabels, blokken, sluitingen e.d. zijn opgeslagen ► **erf(t)** ► **klûs**. Het luik dat toegang geeft is het **kabellûk**.

kabeljern (it) = **kabelgaren**

Ook **keabeljern**. Garen, gemaakt van gesponnen **himp** of **manilla**, dat de grondslag vormt van een **string** die (met andere) wordt geslagen tot een **kabel**. Touw van **sisal** wordt door een schipper als boerentouw betiteld ► **boer**. Om de touwslager van grondstoffen te voorzien, werd door de schipper zelf een oude of beschadigde kabel uit elkaar gedraaid in **stringen** en **kabeljernen** om, gesneden op een bepaalde lengte, verder uitgeplozen te worden ► **touplúzje**(1). Een schipper(s knecht) draaide van stukjes **kabeljern** zelf **knettels** om die bij het reven te kunnen gebruiken.

kabellûk (it) = **kabelluik** ► **kabelhok**

kabeltou (it) = **kabeltouw**

1. Een zwaar stuk touw.
2. Een **kabel**(1) geslagen van touw, in tegenstelling tot **kabel**(2).

kade (de) = **kade** ► **kaai**.

kajút (de) = **kajuit**

Door schippers zelden gebruikt woord voor **roef** of **foarúnder** op het eigen schip. Een **boeier** of een **lûkskip** heeft wel een **kajút**.

kalfaathelling (de) = **onderhoudshelling**

Helling die gespecialiseerd is in groot onderhoud, met name het breeuwen en teren onder de waterlijn ► **bankje** ► **droechfalle** ► **helling** ► **kallefaterje**.

Kalffdek (it) = **Kalffdek**

Dek met een verhoogde **warring**, genoemd naar minister Kalf, die voor deze vergroting van het laadruim subsidie beschikbaar stelde.

kal(le)faterje = **kalefateren**

Het opknappen van het schip, het dichtbreeuwen van naden, het teren, enz. ► **kalfaathelling**.

kalmus (de) = **kalmoes**

De wortel van deze oeverplant (*Acorus calamus*) wordt gebruikt bij het maken van **bearenburch**.

kammenet(sje) (it) = **kabinet(sje)**

Het kabinet (een iets grotere kast dan een gewone **spyn**) staat meestal aan stuurboord tussen de beide ruitjes. Hoewel de deuren hoger zijn, is er alleen kastruimte onder de **lechwar(r)ing**. Het model is verder gelijk aan dat van een gewoon

(boeren- en burgers)kabinet, maar het bovenste deel is dus loos. Had zo'n kast die vorm niet en ontbrak het erbij horende snijwurk op de kop van de kast, dan werd het ook wel **slotspyn** genoemd ► **kastje** ► **paneeldoarke** ► **roef**.

¶ In skip as in kammenet > Een gaaf schip dat goed afgetimmerd is.

kamp = **kamp**

Bij een wedstrijd gelijk aankomen of in een competitie een gelijk aantal punten hebben.

kampanjefeart (de) = **campagnevaart**

De vrachtvaart ► **feart**(3) die inspeelt op de in een kort seizoen geconcentreerde verwerking van landbouwproducten als bieten en fabrieksaardappelen.

kanaaljild (it) = **kanaalgeld**

Scheepvaartlast die werd geheven op het gebruik van nader omschreven kanalen ► **jild**(2).

kanne (de) = **kan**

Inhoudsmaat voor vloeistoffen. Een schip dat heel droog is en nergens lekt is zo dicht als een **kanne** ► **ticht**(1).

kant

1. Welgevormd Een **kant skip** heeft goede vormen waardoor het ook goed vaart.
2. (de) **Kant**. Verkorte vorm van **sydkant**. Als het schip op 'e **kant** ligt, ligt het of heel scheef of het is omgeslagen ► **side**.
3. De uitdrukking **oan 'e kant lizze** gebruik je als een schip (werkeloos) voor de wal ligt.

kanthelling (de) = **dwarshelling** ► **helling**

kantich = **hoekig**

Een schip met wat hoekige vormen is **kantich**. De bij Barkmeijer in Sneek tussen 1890 en 1906 gebouwde schepen worden **kantige** schepen genoemd.

kantkleed (it) = **kantkleed**

Smal **kleed** dat ter voorkoming van slijtage en lekkage onder het **dekkleed** om de onderkant van de luiken wordt geslagen.

kantroeren (it) = **raken**

Het woord wordt in positieve betekenis uitsluitend gebruikt in combinatie met **sûnder** (zonder) wanneer je bijvoorbeeld door een nauwte of

vlak langs een ander schip vaart zonder iets te raken.

kantsje

Een schip van een (nieuwe) scheepshuid voorzien.

kap (de) = **kap**

Het geheel van de kapluiken ► **kaplûk** van een schip noem je de **kap**. Bij een (Fries) beurtschip stond dat (vanwege de eigenheid) bekend als **Fryske kap**.

kap (de) = **kap**

Het **lûk** of het **deksel** dat je naar voren schuift en waardoor je in de **roef** komt. Ook **foarûnderslûk** genoemd ► **lak**. Bij verlenging voor deze kap op een dekschip **ljochtkape**. De twee raampjes in dit luik worden beschermd door een ijzeren **ramt**. Onder dit zichtbare luik zit wel eens een tweede dat op slot kan, het **dievelûk** ► **dekskip** ► **koekoek**.

kaper (de) = **kaper**

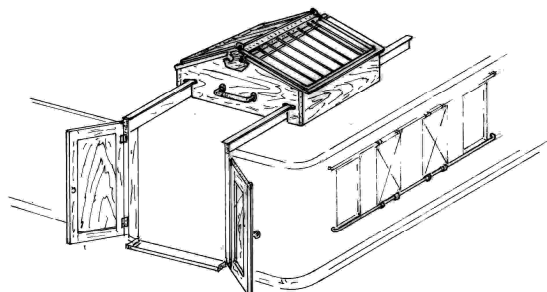
Oorspronkelijk werd hiermee een zeerover bedoeld. Onder binnenschippers werd de aanduiding ook gebruikt voor een collega die iets, een vracht bijvoorbeeld, niet helemaal volgens de schippersnormen en waarden voor de neus van een ander wegpikte.

♣ **Der binne kapers op de kust** > Er zijn concurrenten

kapke (it)

Ook **ljochtkape** en **skynkap**. Het kleine luikje in het plafond van de **roef** waaronder de lamp hangt en waardoor overdag het licht op de tafel

Kape

kapke

valt. Zoals bij de **kape** wordt ook hier het glas door een **ramt** beschermd. Het **kapke** heeft dezelfde vorm als de **kape** maar kan niet verschoven worden, alleen opgetild ► **lak** ► **patintglès**.

kaplúk (it) = kapluik

Gewoon luik van het laadruim, in tegenstelling tot de blinde luiken ► **blyn(5)** ► **lúk**. De luiken worden genummerd om ze op de goede plaats te krijgen ► **kap**.

kappe = kappen

In noodgevallen touw (meer specifiek het **ankertou**) doorsnijden. Op zeeschepen gebruikte men daarvoor vroeger een bijl.

kaptein (de) = kapitein

Gezagvoerder op een zeeschip. Ook tegen een schipper wordt wel gekscherend **kaptein** gezegd. Een stoomboot, maar bijvoorbeeld ook een veerboot of een rondvaartboot, heeft wel altijd een kapitein.

kardeel (it) = kardeel ► kerdeel

karlboek (it) = karlboek

Zeildoek ► **seildoek** dat van hennepgaren – karl – is geweven ► **himp**. Het was donkerder van kleur dat katoen. Als kleuomschrijving vind je ook **karledonker**. Tot ongeveer 1850 was dit boek nog wel in gebruik.

karmaster (de) = keurmeester

1. Bij het wedstrijdzeilen met start en finish vanaf de wal ► **wâlstart** waren (zijn) er keurmeesters die op het naleven van de regels toezien.
2. Bij de de **SKS** worden de mensen die toezien op de originaliteitsregels met betrekking tot tuigage en uitrusting – **karmasters** dus – 'lid fan 'e **kommisje 2000**' genoemd. Bij de **IFKS** gebruikt men het Engelse woord **surveyor** ► **kommisje(3)**.

karrûselsile = carrousselzeilen

Als een wedstrijdroute ► **rûte** zo is gelegd dat de schepen slechts achter elkaar aan varen doordat een goed **krúsrak** ontbreekt, spreek je van **karrûselsile**. Bij de wedstrijd van het Skûtsjesilen op De Feanhoop is dat vanwege het smalle wedstrijdwater en door een ongelukkige

windrichting soms onvermijdelijk. Ook op andere wedstrijdwateren komt het wel voor als de wind tijdens de wedstrijd draait en de wedstrijdcommissie niet ingrijpt ► **ferhelje** ► **rûte**.

karturf (de) = keurturf

1. Monster bij het kopen en het uitventen van **turf**.
2. Kleine soort **turf** van uitstekende kwaliteit.

kast (de) = kast

1. In het algemeen is een **kast** een nogal groot en hoekig schip.
2. Verkorte vorm voor **maatkast**, een bepaald type schip dat aan zekere maten voldeed.
3. Met de combinatie **glêzen kast** bedoelt een schipper een rondvaartboot voorzien van een opbouw met veel glas, of een salonboot.

kastje (it) = kastje

In de **roef** van een roefschip vindt men aan de ene zijde fan het **hurdstee** (meestal de stuurboordskant) een kast voor kleren, linnengoed en dergelijke, het **kammenet(sje)** of de **slotspyn**. Verder waren er kastjes aan de zijanten, **spinen** genaamd. Bij een **dekskip** was er minder kastruimte, omdat er naast de haardstede twee **koaien** zijn en er ook aan de zijanten minder ruimte was ► **skouhúske**.

kat (de) = kat

1. Ook **katanker**. **Anker** met één **arm**, dat als haak gebruikt wordt om het schip aan land vast te leggen ► **spit**.
2. Je gebruikt de uitdrukking: **It seil yn 'e kat lúke** om aan te geven dat je de **hals** van het (**grut**)seil met de **kattefal** omhoog trekt. Je noemt die bezigheid **katsje(1)** of **opkatsje(2)**.

katanker (it) = katanker ► kat(1)

kateder (de) = kather

Verhoging van de achterkajuit boven het dek van palingaken ► **ielak(1)**.

katoen (it) = katoen

Plantaardige vezel als grondstof van stijf weefsel waaruit tot 1997 skûtsjezeilen werden gemaakt. Het zetten ► **sette(1)** van deze zeilen vergde veel vakmanschap doordat het door invloeden van zon, wind en vocht voortdurend rekt en krimpt. Het vraagt ook veel onderhoud ► **tane**

► **waar**(2). Door een combinatie van factoren als de schaalvergroting in de textiel-industrie, het wegvallen van de vraag door de introductie van kunststofweefsels en de extreme krachten waaraan wedstrijdzeilen blootstaan, voldeed het geleverde **katoen** toen niet meer aan de gestelde eisen. De laatste rollen werden in 1996 door de Stichting Klaas van der Meulen uit Woudsend uit Schotland gehaald, maar de daaruit genaaide zeilen bleken niet vormvast. Zeilmakers wilden niet meer met dit materiaal werken, waarna de **SKS** besloot dacron ► **dakron** zeilen toe te staan. De **IFKS** stond vanaf het begin in 1982 al kunststof zeilen toe. Een enkele keer wordt voor museale doeleinden of voor een in originele staat gerestaureerd schip nog wel eens een katoenen zeil of fok gemaakt ► **Egyptysk linnen** ► **heal om heal** ► **seildoek** ► **manilla**.

katsje = **katten**

1. Ook **katte**. Het **grutseil** verkleinen door de halshoek op te hijsen ► **kat**(2) ► **opkatsje**(2).
2. Ook **katte**. Een **katanker** in de wal ► **wâl**(1) uitbrengen.
3. Ook **katte**. Een anker uit het water hieuwen en onder de **kraanbalke** hijsen ► **opkatsje**(1).

kattefal (de) = **kattenvaal**

De **fal** waarmee de hals van het grootzeil wordt opgehaald ► **kat**(2) ► **katsje**(1) ► **kloot**(1) ► **gij** ► **gijline** ► **gijtou** ► **healmoantsje**.

katterêch (de) = **kattenrug**

Bij een schip met een kattenrug is het **middenskip** in verhouding hoger dan de **stevens**. In veel gevallen is dit ontstaan door een verkeerde belading (voor en achter te zwaar, waardoor het middenschip meer drijfvermogen kreeg en het schip in zekere zin 'knikte'). In de praktijk is het hebben van een kattenrug dus eigenlijk tegenovergestelde van **signen**(1). Om een kattenrug tegen te gaan werd in houten schepen een zwaar **kolswyn** aangebracht en in ijzeren schepen soms twee extra **saathouten**.

kattespoar (it) = **kattenspoor**

1. Ook **spoar**(3). Bij houten schepen elk van de **ynhouten** waar de **bûkdelling** op rust, en

om een sterker dwarsverband te krijgen

► **kolswyn** ► **legger**(2) ► **mëstkoker**.

2. Bij ijzeren schepen elk van de **spanten** (met een hoekige Z-vorm) waarop de **bûkdelling** rust. Overigens worden ook langsscheepse ijzeren strips onder de buikdenning wel (zeker in het Nederlands) kattensporen genoemd. Gangbaarder is hiervoor de benaming **saathout**.

kattesturt (de) = **kattenstaart**

Los stukje touw aan een **ankerboei** ► **ankerje**.

katûle (de)

Ook **slof**. Zeer eenvoudig plat binnenschip met een boeg die op een uilenkop lijkt. Omgekeerd wordt een velduil in het Fries ook wel een **ûle-koffe** genoemd en daarin zit een scheepsaanduiding ► **kofskip** die ook op vergelijking berust. Met dergelijke schepen werd hout vanuit Duitsland naar houtveilingen in Leeuwarden gebracht.

keabel (de) = **kabel** ► **kabel**

keabeltou (it) = **kabeltouw** ► **kabeltou**

keal

1. (it) Kalf. ¶ **In boer makket fan in keal in ko, in skipper fan in ko in keal** > Door het gebruik wordt de waarde van een nieuw schip geleidelijk minder
2. **Kaal**. Een **keal skip** is een schip waarvan alleen de mast staat, maar waar wantdraden, vallen en tuigage e.d. ontbreken ► **optûgje**.
3. Je maakt een schip **keal** als alle verf en teer eraf geschrapt wordt.

keap (de) = **koop**

Naast de "gewone" betekenissen ook van toepassing op een schip in **op 'e keap** als het voor eigen risico van de scheepsbouwer gebouwd is, dus niet in opdracht.

keapman (de) = **koopman**

Het woord wordt (ook) gebruikt voor een schipper die een eigen handeltje ► **eigen**(2) dreef. Niet zelden heette zijn schip 'De Koopman' of 'De Koophandel'.

keappenskip (de) = **koophandel**

kear (de) = **kaar**

Half drijvende bak waarin levende vis wordt

kear

bewaard ► ielaak(1) ► legger(4) ► Noarwegan(2) ► skipkear ► stjúnkear.

kearder (de) = keerder

Ook **foarhålder**. Degene die bij het klinken ► **klinke** de klink tegenhoudt terwijl die door de klinker wordt ingeslagen.

kearneil (de) = scheinagel

Vuren of grenen pen in de voorsteven van een houten skútsje ► **neil**(1). Hij dient tot waterkering door het punt waar drie naden bij elkaar komen goed af te sluiten.

kearslús (de) = keersluis

Een sluis met een enkel stel deuren die een hogere waterstand bij havens, dokken enz. tegen houdt ► **slús**.

kearspant (de) = keerspant

Op ijzeren schepen is de keerspant de eerste spant die 'andersom' staat. Het dragende hoekijzer waarvan de hoek voor in het schip naar achteren wijst, wordt vanaf een plek enkele meters achter de mast, waar het schip het breedst is, 'omgedraaid'. De eerste spant waar je dat bij ziet, is de **kearspant**.

keat (de) = **ketting** ► **keatling**

keatling (it) = **ketting**

1. Ook **keatting** en vandaag de dag dikwijls **ketting** genoemd. Het geheel kun je ook een **keat** noemen, maar dat geldt ook voor elke schalm. Op enkele plekken aan boord worden stukjes **ketting** gebruikt. Bijvoorbeeld bij de verbinding **swurd** en **swurdstander**, als het onderste deel van het **steand want**, als **boechstagen** enz.

♣ *It skip leit oan it keatling* > De rechterlijk macht heeft op het schip beslag gelegd (lett. het schip ligt aan de **ketting** ► **klinke**).

2. Verkorte vorm van **ankerkeatling**. In een enkel geval werd daarvan in de binnenscheepvaart gebruik gemaakt in plaats van een touw. Het schip moest dan wel een **ankerklús** hebben. Ook gebeurt het dat aan het anker eerst enkele meters **ketting** worden gezet, een z.g. **kettingvoorloop**, gevolgd door het touw. Het anker ligt dan beter ► **ankerje**.

keatlingbak (de) = **kettingbak** ► **ankerklús**

keatlingkoker (de) = **kettingkoker** ► **klús**(1)

keats (de) = kistje

Klein kistje, beslagen met ijzeren banden, dat de beurtschippers gebruikten om brieven, boodschappen en eten in mee te nemen. Aan de voorkant liep het deksel schuin af ► **boatte**.

keatting (it) = **ketting** ► **keatling**

ke(a)ttinghús (it) = **kettinghuis**

Huis bij een plaats waar een **keatling**(1) over de vaart was gespannen om tol te heffen. Op dergelijke plekken was ook een veerpont ► **oerhaal**(1). Enkele kleine nederzettingen zijn naar zo'n **ketting** benoemd zoals **Wolsumer ketting** en **Abbegeaster ketting** ► **slútbeam**.

keech (de) = **kaag** ► **kaach**

keep (de) = **keep**

De inkeping in het huis van een **blok** waarin het beslag past.

kelder (de) = **kelder**

Als een schip zinkt, zeg je dat het naar **Beppe' kelder** gaat. Het werkwoord dat dit proces beschrijft, is **kelderje** (zinken).

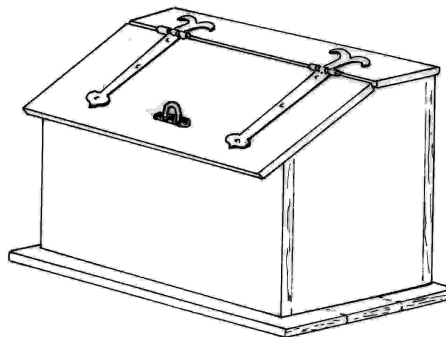
kerdeel (it) = **kardeel**

Ook **kardeel** en **kardiel**. Elk van de drie lijnen waaruit een **kabel** wordt geslagen ► **string**.

kertier (it) = **kwartier**

1. Verkorte vorm van **skipperskertier**, een herberg waar schippers zich dikwijls ophouden. De waard of hospes ervan is de **kertiersbaas**.

Keats

2. Wanneer bij een postiebepaling bijv. over **kertier oer ienen** wordt gesproken, is er een overeenkomst tussen de stand van de uurwijzer en de te volgen koers of positie van een ander schip of merkteken.
3. De aanduiding **kertier** werd gebruikt als je bij de ijkmerken ► **merk(2)** een inzinking van een kwart voet kon constateren. Zo kent men **kertier oer ienen**, **kertier oer twaën**, **naast healwei twaën** en **kertier foar trijen** etc.

kertiershout (it) = **kwartiershout**

Radiaal gezaagd hout waarbij de zaagrichting loodrecht op de jaarringen staat. Deze zaagtechniek wordt gebruikt voor hout dat niet mag werken.

kertierswyn (de) = **kwartierswind**

Wind die schuin (45°) van voren komt. Met een dergelijke wind kan men meestal goed zeilen. Goed getrimde wedstrijdskûtsjes zeilen doorgaans in een veel scherpere hoek aan de wind ► **wyn** ► **krap(3)**.

ketting (it) = **ketting** ► **keatling**

Keuningsdei (de) = **Koningsdag**

De verjaardag van Koning Willem III (19 februari). Gedurende zijn regeringsperiode, bijna de gehele tweede helft van de 19de eeuw, nam men deze dag meestal aan als het einde van de **winterrêst** ► **hillige**.

keunstsylinderij (de) = **kunstzeilerij**

In 1915 beweerde de (autodidactisch) uitvinder J.K. Elzinga uit Oentsjerk een manier te hebben

gevonden om recht in de wind op te kunnen varen. Hoewel het in principe werkte, is het niet gelukt er een effectief bewijs van praktisch nut voor te leveren. Het idee gaf desondanks wel veel opschudding onder de schippers.

kiezen (de) = **kiezen** ► **kym**

kiezen (de) = **kiezen**

1. De ijzeren nagels op en door drie platen die rond de giek zitten om te voorkomen dat de **skoatbûgel** of **skoat(s)ring** tijdens het zeilen verglijdt.

2. Klemmen voor het vastzetten van staaldraad.

kikkert (de) = **kikker**

1. Kruishout dat op de **kokerswangen** of de **knecht** is gezet om een **fal** op te beleggen. Je vindt zo'n kikkert ook elders op het schip om **touwen** en **lopers** vast te zetten ► **belizze** ► **klamp(1)** ► **krúshout(1)**.

2. Ook **knevelhoutsje(2)**, **strûphoutsje** en **lûkhoutsje** ► **houtsje(2)**. Knevelhoutje dat in een oog aan de **lûk(ers)line** past ► **beage(1)**.

kikkertskroas (it) = **eendenkroo** ► **einekroas**

kile (de) = **keg** ► **kyl** (2)

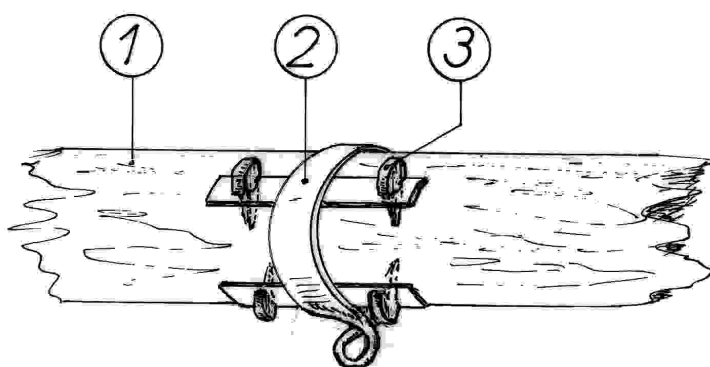
kilich = **wigvormig**

De vorm van een **kyl** (2) hebbend.

kimert (de) = **kim** ► **kym**

kink (de) = **kink**

Ook **krinkel** of **kinkel**. Verkeerde bocht (tegen de slachrichting in) die ontstaat doordat het touw of ijzer- of staaldraad verkeerd opgeschoten

1. **gyk**
2. **skoatsring**
3. **kiezen**

Kiezen

kink

wordt. Het gebeuren noem je **kinkje**. Het vormt een verdikking, kan door de sterke spanning zelfs knopen vormen en wil niet goed door een **blok** lopen ► **fot**(1) ► **kinkerich** ► **slach**(3). Een kink verwijderen noem je **klearje**.

♣ **In kink(el) yn 'e kabel of it keat** > Een onverwachte hinderpaal **Meitsje dat men út 'e kinken komt** > Zorgen dat je de moeilijkheden de baas wordt. **Ut de kinken wêze** > Uit de problemen zijn. **It moat út de kinken** > De moeilijkheden moeten worden opgelost **rint út 'e kinken** > Het loopt de spuigaten uit.

kinkerich = verward

Touw dat verward en met knopen ligt, noem je **kinkerich** ► **kink**.

kiste (de) = kist

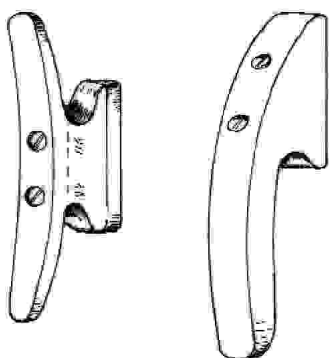
kisten (de) = laadruimte

Ruimte onderdeks tussen de **kokersketten** ► **koker** en de **boarden** en tussen **rom**(1) en **durk**(1) ► **bak** (4) ► **kistelûk**. Hier was vaak enige kast- of andere opslagruimte ► **erft**(t). Vanaf ca. 1925 was dit de plek waar de **skytkast** werd geplaatst.

kistelûk (it) = kistluik

Het **lûk** dat een van de beide **kisten** afdekt. Later werden kisten wel bij het **rom**(1) getrokken. Op ijzeren skûtsjes zijn geen kistluiken. Daar worden de **kokerslûken** ► **koker** wel kistluiken genoemd.

Kikkert en klampe

kits (de) = kits

Klein werpanker ► **anker**

kitse = opwerken

Ook **opkitse**. Zo dicht mogelijk **oan**(3) **de wyn opstjoere** ► **opsjitte**(2).

klaaibolle (de) = kleibolschip

Een **bolle**(1) die klei voor een tichelwerk of pottenbakkerij vervoerde.

klaaifarder (de) = kleivaarder

1. Ook **klaaifierder**. Schip dat met klei voor een tichelwerk of pottenbakkerij voer. Meestal gebeurde dit overigens met pramen ► **skip**.

2. Ook **klaaifierder**. Schipper van een schip dat met klei als vracht voer ► **farre**(1).

klaaifeart (de) = kleivaart

Vaart die door kleigebied loopt ► **feart**(2).

klaaifierder (de) = kleitransporteur ► **klaaifarder**

klaaiklút (de) = kleibewoner

Spotnaam voor een bewoner van de Friese klei. In de jaren zeventig van de 20ste eeuw werden de opvarenden van de (SKS)skûtsjes die op de Friese klei en in de Zuidwesthoek thuishoren zo genoemd bij een jaarlijkse voetbalwedstrijd tussen skûtsjebemanningen in Langweer. De tegenstanders waren de **Waldsjers**, de mensen die thuis horen in de Friese zandstreken. Vroeger werd door de **Waldskippers** de term **Bütendyksters** wel gebezigd voor wie ten zuidwesten van de Griene Dyk thuishoorden.

klaaisnik(ke) (de) = kleisnik

Doordat snikken met name in de smalle vaarten in het kleigebied voeren, werden ze ook **klaaisnik(ken)** genoemd ► **snikke**(2).

klamp(e) (de) = klamp

1. Opgespijkerd of -geschroefd uitsteeksel waaraan men iets kan ophangen of bevestigen ► **kikkert**(1) ► **krúshout**(1). Voor het beleggen van touw op kikker of klamp zijn verschillende steken ► **belizze** ► **klampe**.
2. Haaks op het boord bevestigd stuk hout waarlangs het **swurd** glijdt ► **spiegelklampe**.
3. Bepaald deel van de af te graven terp, soms door de schipper gekocht. Later ook de plek

waar de **barte**(2) lag.

- Houten belegstuk om planken, schroten, latten enz. bij elkaar te houden of meer stevigheid te geven.
- Houten klos op de scheepshuid die de kop van het **swurd** beschermt ► **stoatklamp**.
- Plek waar turf - klaar voor vervoer - opgestapeld lag ► **jeneverklamp**.

klampe = klampen

- Het op een **klamp(e)**(1) beleggen van een touw ► **belizze**.
- Het aanbrengen van een **klamp(e)**(2, 4, 5).
♠ **Ien oanklampe** > Iemand aanhouden om iets te vragen of te zeggen.

klap (de) = klap

- Ook **klaplúk**. Benaming voor **durkslúk** ► **durk**(1) ► **knier**(2).
- (Groninger) benaming voor een ophaalbrug, die als zodanig ook door Friese schippers (alleen voor) Groninger bruggen werd gebruikt ► **brêge**.
- Laveerslag ► **slach** ► **opklappe**. Het woord komt ook veel in de verkleiningsvorm **klapke** voor.

klapmuts (de) = klapmuts

Losse voorover klapbare kop op een steven. Dit is een z.g. opofferingshout, dat onder lage bruggen de gestreken mast tegen aanvaring met het brugdek "beschermt" ► **kopstik** ► **loas**(4) ► **kop**(5).

klaploper (de) = klaploper

Takel met twee **ienskijsblokken**. Ook wel treksysteem met één blok. Aan de **kraanline**, de **foarstaach** en de **seilsfal** zaten bij de houten schepen klaplopers. In oplopende volgorde van kracht kreeg je eerst de **klaploper** (met één of twee eenschijsblokken), dan de **taalje** of **takel** met één eenschijs en één **twaskijsblok** en dan de **jyn** met twee tweeschijs- of drieschijsblokken ► **part**.

klau (de) = klauw

Ook **bek**(1). De verbreding van de **gaffel**(2) waarmee die om de mast draait.

klaufal (de) = klauwval

De val waarmee de klauw van de gaffel omhoog

wordt gehaald. Hij wordt ook de **seilsfal** genoemd ► **fal** ► **klau**.

klauhoeke (de) = klauwhoek

Ook **bekhoeke**. De plek in het zeil ► **seil**(2) waar de klauw van de gaffel ook zit.

klavier (it) = klavier

- De van zeildoek gemaakte zijkant van een **tinte** op aken ► **aak**(2) die harmonicavormig in elkaar gevouwen kon worden.
- Verkorte vorm van **skippersklavier**.

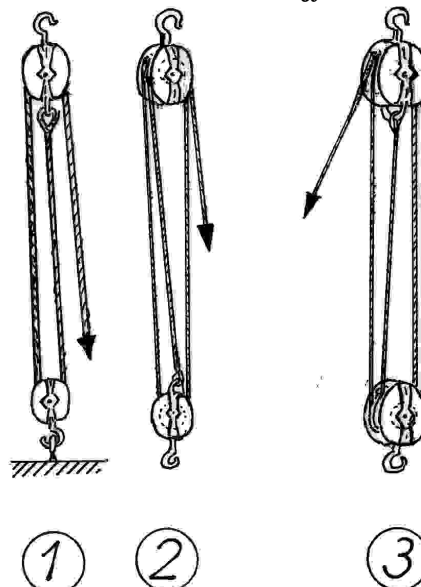
klearje = klaren

Een slag ► **slach**(3) in het touw ontwarren of een **kink** verwijderen.

kleasterfeart (de) = kloostervaart

Er waren veel Friese kloosters op terpen gebouwd. De meeste van deze terpen zijn in de 19de en vroege 20ste eeuw voor **terpmodder** vergraven. De vaarweg naar zo'n kloosterterp noem je een **kleasterfeart**. Als naam bestaat alleen nog de verwijzing naar de waterweg van Oldeklooster bij Hartwerd naar Makkum ► **feart**(2).

- klaploper**
- taalje**
- jyn**

kleat

kleat (de) = **kloot**

1. Tegenwoordig meestal **kloot**(1) genoemd, maar soms ook **kraal**(1) of **stropblokje**. Doorboord rond houten balletje dat om de **rakbannen**(2) zit om het langs de mast glijden van de tuigage te vergemakkelijken ► **gaffelline**(1) ► **heal-moantsje**. Ze zijn dikwijls met vet ► **fet** ingesmeerd.
2. Ook ► **kraal**(4). Tegenwoordig meestal **kloot**(2) genoemd. Rond houten balletje op de top van de **fleugelspil** ► **trommelstokje**.

kleding (de) = **bekleding**

Ook **slabbing** ► **bynsel** en **wynsel**. Wickeling van **keabeljern** ter bescherming van touwwerk of staaldraad. Je draaide het garen tegen de slagrichting van het touw in.

kleed (it) = **kleed**

1. Elk van de banen ► **baan**(2) zeildoek waaruit het **seil**(1) genaaid wordt ► **seilnaaie**. De meest voorkomende breedte was ca. 60 of ca. 90 centimeter). Een zeil dat uit smalle baantjes (van ongeveer één voet ► **foet**(2)) was genaaid - met **bline** ► **blyn**(4) **naden** ► **naad**(2) - werd als luxer beschouwd dan een zeil waarvan de banen breder waren ► **hearekleedsje**.
2. Verkorte vorm van **seilkleed** of **dekkleed** ► **ferbroeie**.

klemskiif (de) = **klemschijf**

Ijzeren schijf (in een **ankerliere**) met een hol profiel waarin je een ankerketting vast kunt laten lopen. Op jachten wordt deze schijf, nu gemaakt van moderner legeringen, ook wel gebruikt voor vallen en schoten.

klepperaak (de) = **klipperaaak** ► **aak**(4)

kleur (de) = **kleur**

Nieuwe houten schepen hadden een licht eiken kleur. Oudere werden donkerder. De kleuren van de ijzeren schepen waren traditioneel. De skùtsjes uit de Woudstreek waren (boven de waterlijn) vaker bruin ► **brún** en die uit de Zuidwesthoek vaker groen geveerd. Schepen uit Groningen waren soms wit of crème. Meestal hing het trouwens af van de beschikbare verf. Voor de kont

van het schip en voor de binnenbetimmering van de roef werd een duurdere houtsoort geïmiteerd ► **houtsje** ► **skieppekont**. Voor de **durk**(1) was eind 19de eeuw z.g. **ap(p)elblom** vrij algemeen in gebruik ► **marmenje**. Op sommige plekken werden signaalkleuren als rood ► **sierhoutsje** en wit toegepast, zoals op de achterkant van het helmhout en op de zijanten van de knecht (beide zandlopermotief), de achterkant giek (rood) en de opsteker (wit). ¶ **Kleur en glâns** > **Kleur en glans** Gangbare uitdrukking in bestekken voor de beschildering van het interieur van de **roef**.

klie (de) ► **klier**

klien (de) ► **klier**

klier (de)

Ook **klie** of **klien**. Uitsteeksel onder aan de **boom**(2) of **loete**(1).

klifienstok (de) = **kluiverboom** ► **klúffokstok**

klik (de) = **roerklik**

Roerkopversiering ► **kop**(6) ► **hakke**(3)

klink (de) = **klinknagel**

Ook **klinknagel**. Nagel met zware kop waarmee het klinken ► **klinke** werd uitgevoerd. Er bestaat een optimale verhouding tussen de diameter van de nagel en de dikte van de te verbinden platen ► **ferfonken kop** ► **klinke** ► **neil**(2).

klinke = **klinken**

Met klinknagels ► **klink** platen of strippen verbinden (in de ijzerbouw). Daartoe werd een tot geelgloeiend verhitte ijzeren nagel met een zware kop met kracht door de precies boven elkaar liggende geponste gaten van twee platen gedreven. Door de achterkant tegen te houden, zorgde de **kearder** ervoor dat daar een braam ontstond die de klink **izerfêst** bevestigde. Het klinken werd in het begin van de ijzerbouw soms door gespecialiseerde onderaannemers in de scheepsbouw verricht die met hun teams van vakmensen van werf naar werf reisden. Zij verdienden soms meer dan de werfbaas zelf. Je had de **klinker**, degene die de klink sloeg; de **foarhâlder**(2) zorgde ervoor dat de klink op zijn plaats bleef ► **foarhâlde**(2) terwijl de **klinkjonge** de voorbereidende werkzaamheden

(zoals het verwarmen) verrichtte ► **hyt** ► **kearder** ► **ponsgat** ► **waarmhâlder** ► **ynstekker**(2). Nadat de zwaarste werkzaamheden in de jaren 1920 werden gemechaniseerd, verdrong de lastechniek later het klinken. De laatste tijd herleeft de belangstelling voor klinkwerk, mede onder invloed van het streven naar originaliteit bij de skûtsje-organisaties, die hier toe eisen voor het deel van de romp boven de waterlijn hebben geformuleerd.

♣ *It skip leit klonken oan 'e wâl* > Het schip is bij gerechtelijk vonnis of deurwaardersexploot vastgelegd ► **keatling**(1).

klinke (de) = klinker ► **klinke**

klinkhammer (de) = klinkhamer

klinkjonge (de) = klinkjongen ► **klinke**

klinknagel (de) = klinknagel ► **klink**

klip (de) = klip

Sluishoofd ► **slûs**.

klipanker (it) = klipanker

Anker waarvan de bladen naast elkaar liggen en soms draaibaar zijn, maar dat geen stok heeft. Kwam in de binnenvaart niet veel voor, maar wordt nu veel gebruikt.

kloot (de) = kloot

1. Doorboord rond houten balletje ► **kleat**(1).

♣ *Mei de kloaten foar of oan it blok sitte* > In grote moeilijkheden verkerde uitdrukking is gebaseerd op de omstandigheid dat wanneer deze kloten voor het blok zitten en de **kattefal** niet verder wil, de zaak dus vast zit.

2. Ook ► **kleat**(2) en **kraal**(4). Rond houten balletje op de top van de **fleugelspil** ► **trommelstokje**.

3. Iemand die een stomme streek uithaalt (scheldwoord).

kloet (de) = kloet

Ook **boom**(2). Meer naar het zuiden in Fryslân wordt met een kloet een relatief wat kortere **boom**(2), met name die van een visser, bedoeld. Het woord wordt meer in het noorden gebruikt – je kon daar ook spreken over een **lange kloet**. **Boom**(2) wordt veel meer in het midden en zuiden van Fryslân gehoord ► **spar**.

¶ Op 'e kloet hingje > **Bomen Mei de kloet**

ûnder it seil skowe > Bij windstilte met staande zeilen bomerom het schip 'steun' te geven ► **Op 'e kloet moatte** > Het schip met de boom vooruit (moeten) brengen ► **De kloet fisket** > De teen van de kloet houdt aangroeiSEL van de fiskje. **It mei de kloet helje** > Met de boom het schip op de gewenste plek brengen.

♣ *Der mei de koarte kloet op ynslaan* > Beginnen te vechten of een gesprek verstoren door een ongenueanceerde uitval ► **Lin te kloet sette** > Zich schrap zetten. **Dêr sit modder oan de kloet** > Daar zit wel geld. **Dêr sit modder oan de kloet** > Daar zijn rijke huwbare dochters te vinden ► **Dêr sit modder oan de kloet** > Daar is het niet pluis ► **Dêr sit modder oan de kloet** > Er zijn daar problemen ► **As der modder oan de kloet is, wurdt de stoepe gau glêd** > Doordat daar rijke huwbare dochters te vinden zijn, komt er veel bezoek van vrijen ► **De kloet efter it swurd smite** > Er mee ophouden ► **De kloet efter it swurd smite** > Met pensioen gaan ► **Kloet wol hawwete of de wroet** > Zonder goede basis bereik je niet veel.

kloeterje = bomen ► **kloetsje**

kloetman (de) = bomer

kloetsje = bomen

Ook **kloeterje**, **kluotterje** en **skowe** ► **piip**(3). Al bomend vertrekken noem je **fuort-kloetsje**; een vaart die je al bomend moet afleggen moet je **opkloetsje** ► **ôfkloetsje**.

♣ *It is kloetsjen by de wâl lâns* > Een sober bestaan hebben ► **wâltsje** ► **seil**(2).

klokslach (de) = klokslag

Voorgescreven waarschuwingssignaal bij zeer slecht zicht. Er moet dan een klok (scheepsbel) worden geluid, er moet luid op ijzer worden geslagen of voortdurend op de **skippershoarn** worden geblazen.

klompe (de) = klomp

1. Een schipper droeg in het werk meestal klompen, maar aan boord gebeurde als het droog was, ook veel op sokken ► **hoasfuortling**. Als er natte vracht geladen moest worden of als het bij het laden of lossen modderig en vies op de wal was, droeg men ook **klomplearzens**. Dat zijn klompen met eraan vast-

klompe

gemaakte leren pijpen die tot de knieën reikten, maar soms ook tot de liezen
► **klompizer** ► **klompkesile** ► **klomplears**.

2. Benaming voor een lomp gebouwd schip
► **bak(1)** ► **jol(1)** ► **sile** ► **wetterklomp(e)**.
3. Een relatief klein skütsje. Liefelijk bedoeld heb je het dan ook wel over een **klompke**.
4. De 'bus' aan een hengel waarin de schipper het **brêgejild** tijdens het passeren van een brug dient te deponeren.
5. Ook **easklompe**. Een oude **klompe(1)** die als hoosvat wordt gebruikt ► **easfet**.

klompizer (it) = klompijzer

Puntig ijzer dat met leren riempjes onder een klomp wordt gebonden om uitglijden te voorkomen. Je had dat nodig als er mest of terpmoeder geladen of gelost werd. Begon het te regenen, dan waren **klompizers** onmisbaar om met een kruiwagen een plank op te kunnen lopen. Ook 's winters waren ze handig als het glad was. Je stond dan op **skerp(2)**.

klompkesile = klompzeilen

Met name in Grou, Akkrum, Wergea en Warns houdt men de traditie in ere van het wedstrijdzeilen met zelf gemaakte zeilbootjes, oorspronkelijk gemaakt van oude **klompen(1)** ► **skipkefarre(2)**.

klomplears (de) = klomplaars

Klomp waaraan leren kappen waren genaaid zodat je laarzen kreeg. Voor erg vuil en nat werk zijn ze later vevangen door 'gewone' rubber laarzen of lieslaarzen ► **klompe(1)**.

klopje = kloppen

1. Stalen **boegen** ► **boech(1)** of platen in de juiste vorm slaan ► **slaan(3)**.
2. Iemand wakker maken of je aankondigen, door op het dek, de luiken of de roef te tikken. Pas nadat je een (positieve) reactie hebt vernomen, mag je bij een vreemd schip aan boord gaan.

klúffok (de) = kluiffok

Ook **kluver**, **kluverfok** of **klyffok**. **Fok(1)** die op sommige schepen voor de gewone **staach-**

fok kan worden gezet ► **jager(1, 2)**. Je had deze fok in verschillende groottes ► **milkúffok** ► **pikker(1)**. Je haalt dit zeil op (laat het neer) met de **klúffok(ke)fal**, **klyffokkefal** of **kluverfal**. De **hals(3)** zit daarbij vast aan een ring op de **klúffokstok**. Op skütsjes vond je deze fok niet zo vaak, op **sküten**, **smakken** en **seetsjalken** was het voeren van een kluiver heel normaal. Dat gold ook voor **ielaken(1)** ► **binne(n)klúffok** ► **bûte(n)klúffok**.

♣ **De klúffok moat der by** > Er moet meer worden verdiend. **Bramseilskoelte hat gjin klúffok brek** > Wie zichzelf kan redden, heeft geen hulp nodig.
klúffok(ke)fal (de) = kluiffokkenval ► **klúffok klúffokstok (de) = kluiverboom**

Ook: **klúffokstök**, **klyffokstok**, **klúfhout**, **kluverbeam** en **kluverpin**. De kluiverboom is een **spier** die op de **steven(1)** wordt uitgezet ► **galge** en door **boechstagen** op zijn plek wordt gebouden. De spier kon met een **jagersfal(2)** opgehaald worden. Het touw dat over een schijf aan het eind van de kluiverboom loopt en de ring aanhaalt waar de halshoek van de kluiver ► **klúffok** of de jager wordt aangeslagen, is de **úthaal**. De lengte van de kluiverboom komt ongeveer overeen met de grootste breedte van het schip, de dikte is daarvan 1/48 deel. Leken noemen hem vaak **boechspriet**. Later is hij (in zekere zin) vervangen door de (ijzeren, vaste) **opstekker** ► **bakstaach** ► **wetterstaach**.

klúfhout (it) = kluiverboom ► **klúffokstok**

klúnkoffe (de) = bierkof ► **klúnskip**

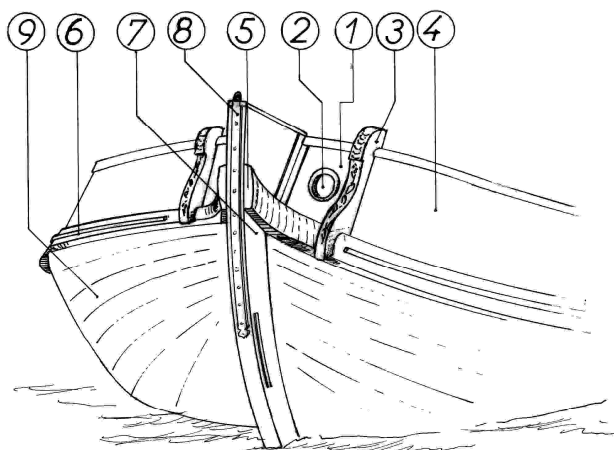
klúnskip (it) = bierschip

Het veerschip, oorspronkelijk een klein kofschip - daarom ook later nog wel **klúnkoffe** genoemd - dat van Groningen naar Leeuwarden voer met het speciale Groninger "klúnbier", de kluin.

kluotterje = bomen ► **kloetsje**

klús (de) = kluis

1. Ook **klús** (uitspraak met lange /oe/). Verkorte vorm van **ankerklús**. Het **klúsgat**, de koker in het kluisgat of de ankerkluis zelf ► **klúsboard**. Oorspronkelijk was de **klús** of **klús** slechts de benaming voor onderdekse bak waar het **ankerkeatling** of het

1. *klúsboard*
2. *klúsgat* ► *klús(1)* ► *klúsboard*
3. *mantsje(1) met hoannekaam*
4. *board(2)*
5. *slimphout*
6. *stoathout*
7. *steven*
8. *stevenbeslach* ► *steven*
9. *boegen(1)*

ankertou in opgeslagen lag ► **keatlingbak**.

♠ **Grouwe tongen meitsje wide kluzen** > Het een is vaak het gevolg van het ander

2. Ook **klús** (uitspraak met lange /oe/). De ruimte voor de **útwip**, ongeveer de zelfde plek als waar de **ankerklús** zich bevindt of bevond ► **koker**.

klúsboard (it) = **kluisboord**

Ook **klúsboerd**. Elk van de beide korte **boarden(2)** boven de **slimphouten** tegen de **foarsteven**. Daarin zit een **klúsgat**. Oorspronkelijk liep daardoor het **ankertou** naar het **spil**. Naast de kluisboorden zitten de **mantsjes(1)**, opstaande eiken spijlen, de berentanden, die de scheiding vormen met de boorden ► **hoannekaam**. Op een ijzeren schip was het kluisboord soms nog helemaal van hout, maar soms was de plek ook afgedekt met een **klúshout(1)** (en liep het ijzer eronder door). Soms is het **klúsboard** (ook bij ijzeren schepen) van eikenhout en in de blanke **lak** gezet of is het ijzer ter plekke geverfd als eikehout ► **houtsje**.

klúsgat (it) = **kluisgat** ► **each(2)** ► **klúsboard**

klúshout (it) = **kluishout**

1. Hout waarmee op een ijzeren schip de plek ter hoogte van het **klúsboard** was afgedekt.
2. **Oplanger** in het voorschip waarin het kluisgat ► **klúsboard** is aangebracht.

kluver (de) = **kluiver** ► **klúffok**

kluverbeam (de) = **kluiverboom** ► **klúffokstok**

kluverfal (de) = **kluiverval** ► **klúffok**.

kluverpin (de) = **kluiverboom** ► **klúffokstok**

klyf- ► **klúf-** (in alle samenstellingen)

klyn (de) = **veen**

Het woord **klyn** wordt meestal gebruikt voor winbaar veen in turfgraverijen.

knakkerje = **kraken**

Het woord komt voor in een ironisch bedoelde zegswijze (uit 1919): **Knakkerjende blokken, sei de Noarman en hy hie mar ien yn de mést**.

knecht (de) = **nagelbank**

Dwarsbalk die aan de **kokerswangen** genageld is en erin verkeept ligt, aan de kant van het **rom** en waarin het **knechteach** ► **each(5)** zit voor de **swannehals** of de **sloppe lul** ► **slop(3)** ► **lummel**. Aan de kokerswangen zitten **klampen(1)** of **kikkerts(1)** en in de knecht (korvijn)nagels ► **foetblok**.

knechteach (it) = **knechtoog** ► **each(5)** ► **knecht** ► **lummel**

kneppelhout (it) = **hakhout**

Vracht uit de Wouden en Gaasterland die bestemd was als brandhout voor de bakkers en in veel minder grote hoeveelheden en uitsluitend eiketakkebossen voor de slaggers ► **iik** voor het roken van worst en spek.

knettel

knettel (de) = knuttel

Stukje touw dat is gevlochten van losse stukjes oud touw of van fijne stukjes **kabeljern**, officieel hoorde het gedraaid te zijn uit twee kabelgarens ► **reeftou**. Het draaien van dat touw heette **knetteldraaie**. Het vlechten van kabelstrengen tot een platting was een bezigheid voor ledige uren. Kornelis Harkes Landmeter (geboren 1790, onbekende sterfdatum) – pseudoniem Kees út de Wâldkant – dichtte in 1813:

“In skippersfeint hat altyd wurk
en sit er yn de durk,
dan is der altyd wol in broek te naaien
of wat te knetteldraaien”.

Zijn dichtbundel **Friesche en Hollandsche Versjes van den Schipperfeint** beleefde tot in de twintigste eeuw zeker tien drukken.

knevel(tsje) (de & it) = knevel(tje)

► **knevelhoutsje**

knevelhoutsje (it) = kneveltje

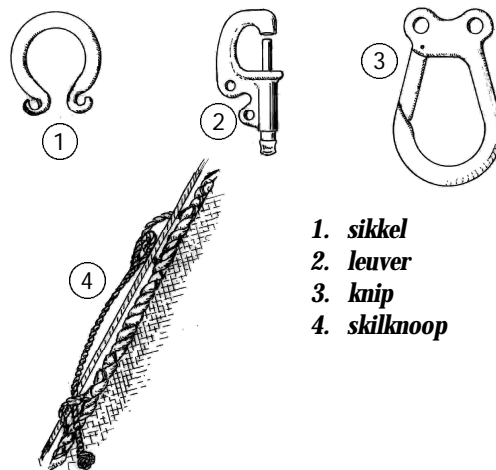
1. Ook **kneveltsje**. Klein rond stukje hout dat op manshoogte in het vaste want zit en ervoor dient om een touwtje voor een vlaggetje of een lijntje aan vast te maken.
2. Ook **kneveltsje** ► **kikkert**(2). Klein rond stukje hout aan het eind van het stukje touw dat aan de **beage** was bevestigd en dat in het oog van de **lûk(ers)line** werd gedaan om het schip voort te kunnen trekken.
3. Ook **kneveltsje**. Houten of ijzeren pen die een pen en gatverbinding opsluit.

knier (de)

1. Verbindingshout ► **kny**.
2. **Knier**; scharniertje. Aanvankelijk vond je op schepen losse luiken en schuifluiken en -deurtjes. In de loop van de 19de eeuw deed het ijzeren en/of het betere en duurdere koperen scharnier zijn intree, waardoor je andere mogelijkheden kreeg ► **klap**(1).

knik (de) = **knik**

1. Als je, nadat de **schoat** strak is aangetrokken, je door het iets ruimen van de wind even gemakkelijker kunt zeilen, laat je de schoot een heel klein beetje vieren. Je geeft de schoot dan een **knik**. Die activiteit noem je

1. **sikkel**
2. **leuver**
3. **knip**
4. **skilknop**

knikke of **skrikke**(1). Je zeilt dan met een **knik yn de skoat**.

♠ **Sile mei in knik yn 'e skoat** > Zorgenloos door het leven gaan.

2. Scherpe bocht in een vaarwater ► **knikkemik** ► **krikkemik**.
3. Breuk of bocht in een stang of een rondhout.
4. De overgang **board**(2) – **skeargong** aan de binnenkant van de scheepshuid.

knikke = **knikken**

1. Een **knik**(1) in de schoot geven ► **skrikke**(1) ► **bod** ► **romje**(2).
2. Kop en kont van een schip bij verlenging wat omhoog halen zodat het schip meer **sign** krijgt.

knikkemik (de) = haakse bocht in vaarwater

► **knik**(2) ► **krikkemik**

knip (de) = stagleuver

Ook **loete**(3) en **sikkel**. Stukje krom gebogen metaal waarmee het voorlijk van de **fok**(1) op regelmatige afstanden aan de **foarstaach** wordt vastgemaakt. Vroeger gebruikte men daarvoor ook wel een **rabân**(3) ► **skilknop**. Vandaag de dag gebruikt men daarvoor **leuvers** of **leuvels** die je, met hun ingebouwde veersysteem dat de haak af kan sluiten, als gemoderniseerde knippen kunt beschouwen. Soms worden die nieuwe dingen trouwens ook nog 'ouderwets' **knip** genoemd.

knipe

1. **knippen**. Erg hoog, eigenlijk te hoog
► heech(5), aan de wind zeilen, waarbij je soms wel hoogte wint, maar snelheid verliest ► **bekje** ► **efter knipe** ► **krabje(1)** ► **krap(2)** **sile** ► **omheech(3)** ► **opknipe**.
2. Een tegenstander bij het wedstrijdzeilen door een poosje te knippen - zodat die in je vuile wind terecht komt - op achterstand zetten.
¶ **len derút knipe** > Zo hoog zeilen dat een ander schip het niet langer kan volhouden en wegvalt.
♣ **Derút knipe** > Stilletjes vertrekken **Derút knipe** > Sterven
3. (de) **Knipsluis** Klein, nauw sluisje of versmalling in het vaarwater. Het woord bleef bewaard in de plaatsnaam **De Knipe**.

knippe = knippen

1. Op lengte maken van staalplaat.
2. Met de zegswijze **knippe en skeare(2)** wordt het goed schoonmaken van het onderwaterschip bedoeld ► **burd**.

knoffelknoop (de) = stuntelknoop

Knoop die heel los zit en uit zichzelf los kan gaan ► **âldwiif** ► **fot(2)** ► **knoop**.

knoop (de) = knoop

Ook (ouder) **knotte**. Bepaalde verbinding tussen twee losse stukken touw of om touw aan zichzelf of aan iets anders te verbinden. Er zijn tal van soorten knopen met een bepaalde functie; elke knoop wordt met een eigen woord aangeduid. Dat geldt ook voor een onjuiste knoop of een bepaalde fout. Daarmee verbonden is de benaming ► **stek**.

► **achtknoop** ► **âldwiif** ► **ankerstek** ► **boereknoop** ► **ferkoartingsstrûp** ► **fioeleknoop** ► **fot(2)** ► **fottelknoop** ► **fottelknotte** ► **healstek** ► **knoffelknoop** ► **krúsknoop** ► **mêstworp** ► **pealstek** ► **platteknoop** ► **poepeknoop** ► **skil-knoop** ► **skipersknoop** ► **skoatstek** ► **slipstek**.

♣ **Knopen lizze** > vloeken

knope = knopen

Ook **knoopje** en (ouder) **knotsje** ► **knoop**.

knotsje = knopen ► **knope**.

knotte (de) = knoop

Ouder woord voor **knoop**.

kny (de) = knie

Ook **dekkny** en **knier(1)**. De meervoudsvorm is **knys**. **Ynhout** dat de **skeargongen** met het **dek(1)** verbindt en dat steunt ► **ynhout** ► **slieper**.

knyft (it) = (groot schippers)zakmes

knypgong (de) = knipgang

1. Een laveergang ► **gong(3)** waarbij de schipper **knypt** ► **knipe(1)**.
2. Men maakt een **knypgong** als je het zeil even los laat om een bepaalde zwaai te maken of om enkele meters hoogte te winnen en daarna de oude koers hervat en het zeil weer in de goede stand zet ► **opsjitter(ke)**.

knypslach (de) = slipsteek

Vorm van het beleggen van een touw op een bolder of kikker waarbij met een ruk aan het loze end het touw los schiet.

koai (de) = kooi

1. Slaapplaats aan boord van een schip. Oorspronkelijk waren - volgens scheepsbouwbestekken - de slaapplaatsen 6 voet lang, 2 à 3 voet breed en 3 voet hoog; ► **foet(2)**. Om te voorkomen dat je uit bed rolde, had de kooi aan de voorkant een **koaiplanke** ► **bedstee** ► **dekskip** ► **flapkoai**.
¶ **Te koai gean** > Naar bed gaan.
♣ **Ut 'e koai prate** > Het over dingen hebben die derden niet aangaan.
2. Opbergplaats aan boord voor zeilen en touwwerk ► **seilkoai** ► **durk(1)**.

koaibeskoaisel (it) = kooibeschet

De betimmering van een **koai**.

koaiskut (it) = kooischot

Ook **koaiskut**. Afscheiding tussen slaap- en werkruimte op een schip ► **skud**.

koaiich

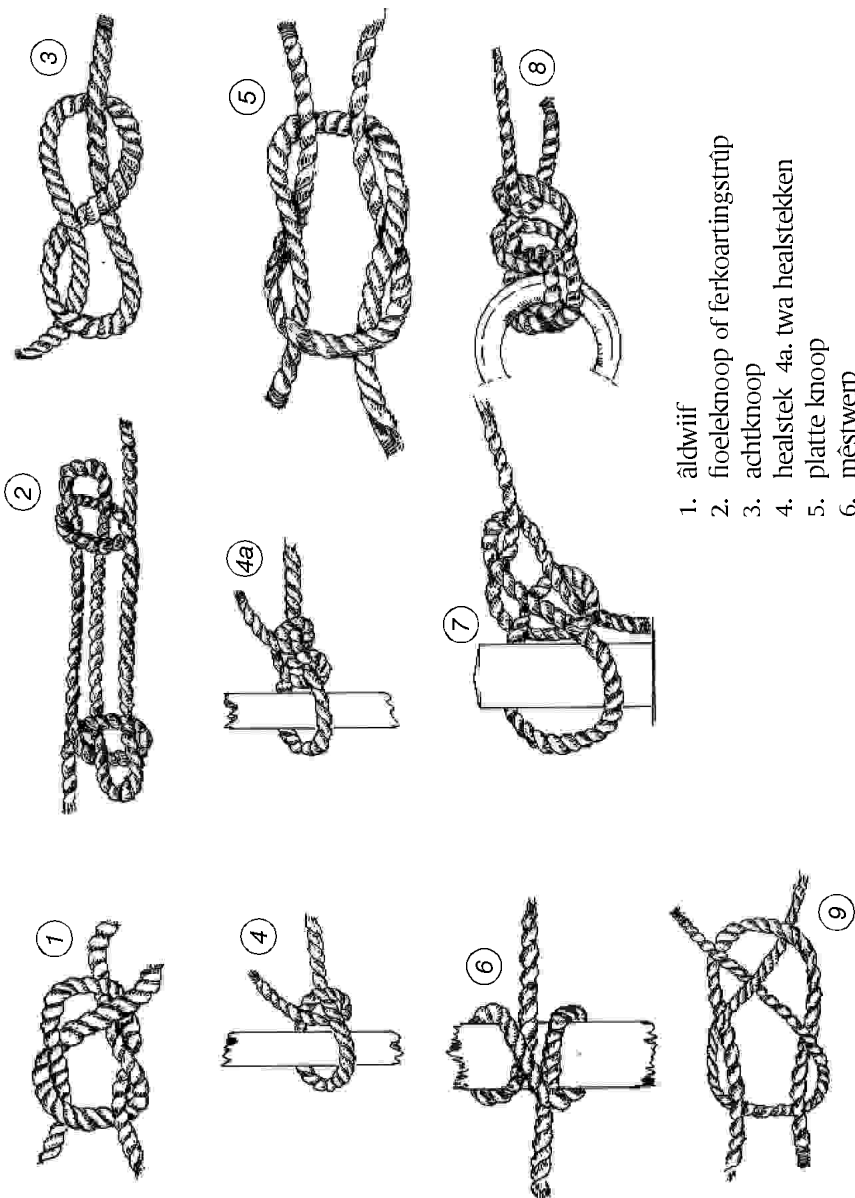
Eigenschap van een schip dat in verhouding tot de lengte (te) wijd en (te) rond is.

koaiplanke (de) = kooiplank ► **koai** ► **bêdsplanke**

koalswyn (it) = kolsem ► **kolswyn**

koardige turf (de)

Knopen

1. âldwiif
2. fioleknoop of ferkoartingstrûp
3. achtknoop
4. healstek 4a. twa healstekken
5. platte knoop
6. m stwerp
7. pealstek
8. ankerstek
9. skoatstek

Soort witte turf ► **wyt** ► **turf** waarin wittige vezels en/of stengels van planten zichtbaar zijn.

koark (de) = **kurk**

Isolatie in de zolder van de roef op een stalen schip.

koark(e)sek (de) = **kurkenzak**

Kleine, van dik touw gevlochten of van oud zeildoek gemaakte zak met kurk erin om te voorkomen dat het schip bij het tegen de kade of een ander schip stoten, beschadigd raakt ► **robbe-sek**(2) ► **stjikkessen** ► **wriuwbongel** ► **wriuwhout** ► **stuit**(2).

koart = **kort**

1. Als eigenschap van een korte gesplitste touwverbinding die in het touw zichtbaar blijft ► **splis** ► **lang**(1).
2. Als eigenschap van een kort onderdeks dwarsbalkje ► **griet**.
3. In de zegswijze **koart oan de wyn stean** wordt bedoeld het zeil in de beste stand zetten.
4. Bij het laveren is de ene slag ► **slach**(4) nooit gelijk aan de andere. De minst lange is een **koarte slach**(4), de langere een **lange**(2) **slach**(4).

koartsje = **korten**

¶ **Dat koartet der yn** > Flink korting krijgen op een nieuw schip (bij de inruil van een oud schip)

koekoek (de) = **koekoek**

1. Opstaande kajuitgang met luik met glas op het **efterdek** onder het **helmhout** bij dek-schepen. Soms bij roefschepen met als functie licht door te laten ► **kape**. Het glas is het **koekoek(s)rút**.
2. Patrijspoortje ► **poartsje**.

koelte (de) = **bries**

Lichte wind, maar de kracht ervan is niet objectief te bepalen. Vanuit het perspectief van de spreker wordt een aanduiding gekozen. Met een **koeltsje** kan de schipper net zo goed bedoelen dat hij een zuchtje wind kreeg als een stevige wind ► **wyn**. Er zijn veel verschillende soorten koeltes: **bakstaachskoelte** ► **bekstaach** ► **blabberke** ► **blabberkoeltsje** ► **bramseilskoelte** ► **driuwkoelte** ► **dûbeld reefde koelte** ► **flau**(2) ► **gléd**(1) ► **grou**

► **labberkoeltsje** ► **reef** ► **reefskoelte** ► **tichte**(2) **koelte** ► **topskoelte** ► **topseilskoelte** ► **twareefs koelte** ► **wabberkoeltsje** ► **wellingskoeltsje** enz.

♣ **In skipper út 'e koelte** > Iemand van de koude grond

koer (de) = **korf**

1. Deel van het **ynhout** op een schip, met name het opgaande deel ► **kymkoer** ► **kolf** ► **kolswyn** ► **sitter**.
2. Korte vorm van **fjirderskoer**, **turfkoer** of **motkoer**.

koer(t)s (de) = **koers**

De richting of kompasstreek die het schip vaart ► **byhâlde**(2).

¶ **In rjochte koers** ► Rechttuit, zonder bochten of slingers varen **Koer(t)s hâlde!** > Koers houden! (waarschuwing of bevel) ► **oanhâlde**(3).

♣ **Fan koers feroarje** > Op een andere handelswijze overstappen Ook: Van mening veranderen **De koers deryn sette** > De gang erin zetten **Dat giet der koers út of troch** > Dat gaat snel. **Earne koers op ta sette** > Een bepaalde kant op (willen) **gaabe koers bjuster reitsje** > De richting kwijt zijn **In fêste of rjochte koers farre** of **hâlde** > Met vaste hand in een bepaalde duidelijke richting leiding geven **Dat naait of giet der in (nuvere, âlde) koers út** > Dat gaat raar.

kofarre = **veevoeren**

Grotere skûten werden soms speciaal ingericht voor veetransport van en naar veemarkten en voor 'export' naar Holland. In het ruim werden daartoe **koweskutten** met bevestigingsringen aangebracht ► **barte**(1).

kof(fe) (de) = **kofschip** ► **kofskip** ► **sutelkoffe**

kofje (de) = **koffe** ► **bûtenwetter**(2)

► **skipperskofje**

kofke (it) = **kofscheepje**

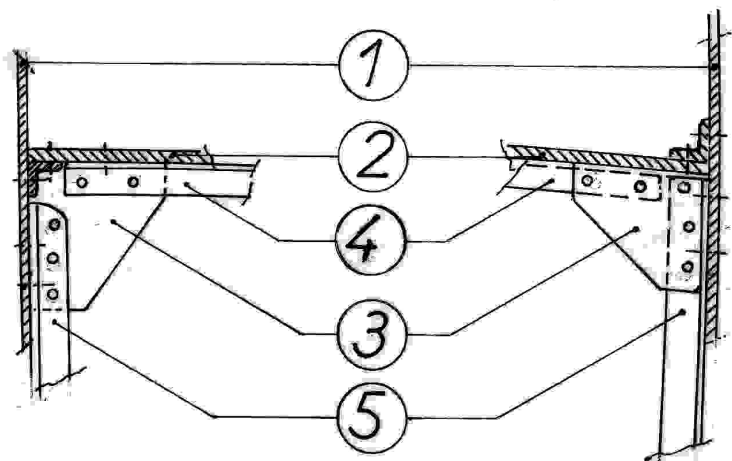
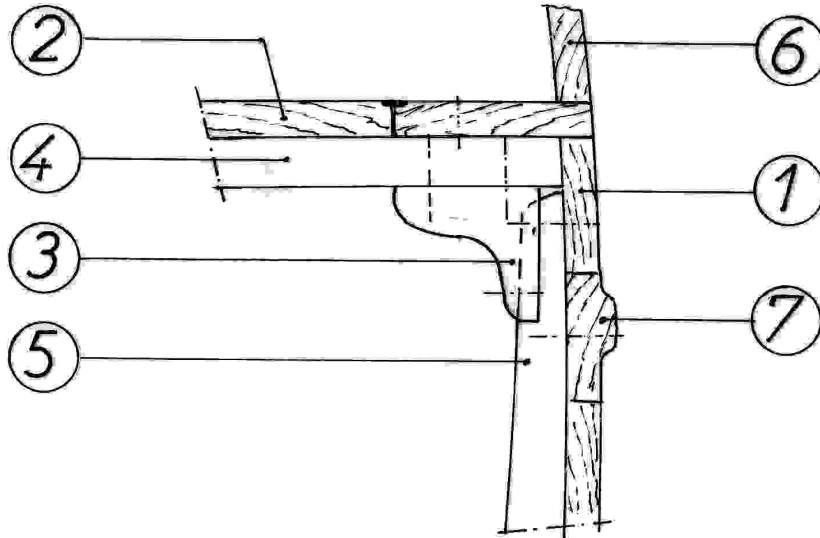
Aanduiding voor een beurtschip met een lengte van tien tot twaalf meter en een laadvermogen van ongeveer 12 ton, gebouwd naar het model van het grotere kofschip ► **kofskip**. Na ongeveer 1850 komt het woord niet meer voor, doordat het scheepstype verdween.

kofman (de) = **kofschipper** ► **kofmansfrou**

Kny

- Hout
1. skeargong
  2. dek(1)
  3. kny
  4. dekbalke
  5. oplanger
  6. board(2)
  7. berchhout

- Izer
1. board
  2. dek
  3. kny
  4. dekbalke
  5. spant

► **kofskip** ► **man**(1)

kofmansfrou (de) = kofschippersvrouw

Het woord komt alleen voor in de zegswijze: **Kofmansfrouwen binne buertfrouwen**. Vrouwen van kofschippers waren veel op straat, schrijft Joost Hiddes Halbertsma. Ze hoefden niet dagelijks tijdig het huis op streek te hebben en het eten hebben klaar staan. Een **kofskipper** maakte immers langer durende reizen.

kofskip (it) = kofschip

Ook **kof** en **koffe** Verdwenen type platbodern schip voor binnen- en kustvaart met een ronde voor- en achtersteven, twee masten ► **twamêster** en geen zwaarden ► **kofke**. Als het een wat tjalkachtiger type betrof werd dat **koftsjalk** genoemd. Zo'n schip noemde men ook wel **kopynkont**, wellicht omdat er bij dit gedrongen schip weinig romp tussen de kop en de kont zat. De Friese naamgeving van de velduil, **ûlekoffe**, zal op een vergelijking berusten ► **katûle**.

Je kunt dit type schip beschouwen als een variant op en/of voorloper van de **smak**, die op haar beurt weer een voorloper is van de (see)**tsjalk** of de **skûte**(2) ► **bak**(1) ► **galjoat** ► **klúnskip** ► **kogge**. De schipper van zo'n kof noem je **kofskipper** of **kofman**.

¶ **Koffen en smakken binne wetterbakken** > Koffen en smakken kunnen veel water doorstaan.

♣ **Op 'e koffe gean** > Naar bed gaan

kofskipper (de) = kofschipper ► **kofskip**

► **kofmansfrou**

koftsjalk (de) = koftjalk

Uit de **koftsjalk**, ook wel de **kopynkont** genoemd, heeft zich de **seetsjalk** ontwikkeld ► **beurtman** ► **kofskip** ► **tsjalk**.

kogge (de) = kogge

Middeleeuws type Friese koopvaarder (vandaag de dag o.a. nog afgebeeld in de wapens van Stavoren en IJlst). Van hieruit ontwikkelde zich later zowel het **kofskip** als de **kaach**. Deze benamingen zijn alle taalhistorisch aan elkaar verwant.

kôgje = kauwen

1. Als het **wurk** op bepaalde plaatsen uit de

naden komt, zeg je dat het schip **kôget**

► **wurksiik**. Men moet dan (opnieuw) breuwen ► **brouwe**.

2. Bij grote spanning en spijt vanwege een mislukking zei een schipper eens: **Ik kôgje my de tosken út de bek** > **Ik (ver)bijt me) kauw mijn tanden uit mijn mond**.

3. Het slijten van ijzer op ijzer noem je ook **kôgje**.

kokel (de) = mattenbies ► **popel**

kôkbeitel (de) = kookbeitel

Bij verkorting ook **beidel**. Beitel met stompe onderkant om in ijzerbouw naden tussen platen met welijzer en/of menie dicht te slaan, zodat de scherpe binnenhoek verdween en lekkage werd voorkomen ► **izerbou** ► **opkôkje**.

koker (de) = koker

Verkorte vorm van **mêstkoker**. Het huis van drie zware planken van hout of ijzer waarin de mast ► **mêst** door en in het dek in staat. De zware zijanten van de koker zijn de **kokerswangen** ► **knecht**. Aan de voorkant is de koker open om de mast achterover te kunnen laten vallen. De ruimte waar de onderkant zich dan door beweegt is de **útwip**. Deze ruimte is van de **kisten** gescheiden door de **kokersskudden**. De (twee) luiken die de **útwip** afdekken, heten de **kokerslúken**. Het voorste, het **koplúk**, is het breedste omdat er ruimte moet zijn om de **wichten** die op het **fjouwerkant**(1) van de mast zijn bevestigd door te laten. Dichter bij de mast ligt een smaller luik, het **sturtlúk**. Had een mast geen tegenwicht, dan werden de twee luiken beide **sturtlúken** genoemd. Doordat in sommige gevallen de **útwip** ook wel de **kisten** genoemd wordt (in dat geval rekende men de kisten tot het **rom**), werden deze luiken dan ook wel **kistelúken** genoemd. Als dat niet zo is, spreek je vandaag de dag over het **sturtlúk**. Op ijzeren skûtsjes worden de benamingen voor die luiken door elkaar gebruikt doordat er geen feitelijk onderscheid (meer) is. Vroeger werd de ruimte voor de **útwip** wel gebruikt als strafhok voor "stoute" schipperskinderen ► **klús**(2).

♣ **Ut 'e koker spylje** > Als een gek razen en tieren

kokerslûk

kokerslûk (it) = kokerluik ► **koker**

kokerssket (it) = kokerschut ► **kokersskud**

kokersskud (it) = kokerschut

Ook **kokerssket** ► **koker**.

kokerswang (it) = kokerwang ► **koker** ► **wang**(2)

kolf (de) = kolf

Ook **slimphout**(2). Het zware **kromhout** dat het kolsem ► **kolswyn** met de **steven**(1) verbindt ► **loas**(3).

kolswyn (it) = kolsem

Ook **koalswyn**. Zware plank, balk, T-ijzer of aan elkaar geklonken hoekijzer dat binnen in het schip van de **kuorren** ► **koer**(1) bij de **foarsteven** naar achteren toe loopt en de binnenkant van de **kyl**(1) ► **saathout** vormt. In het Nederlands heb je het daarom ook wel over de tegenkiel (of over het zaathout). Daar dwars overheen liggen de **kattespoaren**(1) en daarop rust de **bûkdelling**. De **leggers**(1) waren in het kolsem verkeept. Onderin de leggers, tegen een kolsem aan, zijn kleine gaten gemaakt, de **lochgatten**. Het water kan daar langs naar de laagste plek lopen waar het **easgat** is.

kombof (de) = kajuit

Ook vaak (it) **kombofke** ► **roef**. Dikwijls overdrachtelijk gebruikt om een kleine woning aan te duiden.

kommisje (de) = commissie

1. Provisie bij verkoop voor derden.
2. Organisatie bij het skûtsjesilen. Zo heb je **eigenarekommisjes** en **pleatslike kommisjes** (wedstrijd-organiserende commissies). De **Sintrale Kommisje Skûtsjesilen** is een overkoepelende organisatie waarin deze lokale commissies zijn vertegenwoordigd. Bij deze organisatie hebben verschillende groepen zich onder de aanduiding 'commissie' gebogen over bepaalde kwesties, o.a. de reglementering t.a.v. de stabiliteit, de originaliteit enz. Merkwaardig genoeg is de officiële naam van de commissie bij de **SKS** – die bij voorkeur friestalige benamingen gebruikt – die toeziet op het zeilplan en de originaliteit "Commissie 2000". De wimpelpot-commissie kan via

fondswerving eigenaren en organisatie financieel ondersteunen ► **wimpelpot**. Bij de **IFKS** zijn verschillende taken voor de wedstrijdorganisatie ondergebracht bij de "Commissie Generaal" ► **karmaster**(2).

3. College dat is ingesteld om een probleem nader te onderzoeken. Belangrijk was het werk van diverse commissies Binnenvaart, die o.m. in 1911 en 1932 rapport uitbrachten.

kompas (it) = kompas

Het instrument waarmee men het noorden en ten opzichte daarvan de koers kan bepalen. De oorspronkelijke benaming voor het kompas was **seilstien** ► **kompinseare** ► **roas**.

♣ *It kompas wiist of stiet ferkeard* > Hij heeft een boze bui, een slecht humeur **in miswizing fan it kompas** > In dronkenschap verkeerde dingen doen; een slecht humeur hebbe **seile op eigen kompas** > Handelen volgens eigen inzicht. **kompas is fan 'e nuddel ôf** > De zaak is in de war

kompinseare = compenseren

Door het aanbrengen van kleine magneetjes een **miswizing** van het kompas herstellen. Bij reparaties aan ijzeren schepen moet dat na elke **hellingbeurt** plaatsvinden ► **deviaasje**.

komposysjebou (de) = composietbouw

Het aanbrengen van een houten scheepshuid rond ijzeren spanten. Een vrij korte periode tussen 1885 en 1900 is dat bij skûtsjes enigszins in zwang geweest. In de overgangstijd rond 1890 had je ook ijzeren skûtsjes met houten **flak**(2), **dek** en **roef**. Toen werd een schip eerst in 'rauwe gangen' van hout opgezet, die vervolgens op ijzeren platen werden nagetrokken ► **hout**(1) ► **izerbou**.

kont (de) = kont

1. De lichter gekleurde achterkant van een schip, boven de waterlijn maar onder het **stoathout** ► **billen** ► **hynstekont** ► **kopynkont** ► **pyk**(2) ► **skieppekont** ► **skra**(a)bjje ► **spiegel**.
2. Menselijk lichaamsdeel. Het komt voor in de uitdrukking: **Punten oan 'e kont krije** > **Strafpunten** (door een protest) aan de broek krijgen.

kooch (de) = kaag ► **kaach**

kop (de) = kop

1. De boeg van een schip ► **boech**(2) ► **kop-ynkont**.
¶ **Hy draaide my lyk foar de kop** > Hij draaide precies voor de boeg van mijn schip
2. Ook **helm**. Bovenkant van het **roer**. Daarop rust het **helmhout** en daar bovenop was vaak een los houtsnijwerk, soms ook kleurig geschilderd, ter versiering aangebracht ► **kop**(6).
3. Het smalle en verzwaarde uiteinde van het **swurd** waar het aan het boord is bevestigd.
¶ **It swurd der op 'e kop ûnder ha** > Het zwaard op maximale diepte hebben gestoken
4. Het bovenste deel van een **ynhout**.
5. Het bovenste deel van de **steven**(1) ► **kopstik**. Soms was die kop er knierend op bevestigd. Je had dan een **losse kop op 'e steven** ► **loas**(4). Dat was gemakkelijk om onder lage bruggen door te kunnen varen ► **klapmuts**.
6. Roerkopversiering op de **kop**(2) van het roer. Je noemde die ook **klik** of **roerhakke**(2) ► **hakke**(3). Bij skûtsjes bestond de versiering vaak uit een hoorn des overvloeds ► **hoarn**(2). Bij skouwen en tsjotters vond je een in houtsnijwerk uitgeoefende gestileerde vogel of een drijvende lelie. Bij **koffen**, **smakken** was die roerversiering op het helmhout vaak een kop (gebeeldhouwd) van een mens, bij **boeiers** en **jachten**(2) een (gebeeldhouwd deel van een) dier, zoals een leeuw, een bever, een dolfin, een sperwer enz.
7. Verkorte vorm van **wytkop**.
¶ **De koppen stean op 'e weagen** > De koppen staan op de golven
8. Verkorte vorm van **marskop**, uitstekende

punt van een oever.

9. Lid van de **bemannig** van een schip. Je vindt het uitsluitend in een zin als de bemanning telt tien **koppen**.

koper (it) = koper

In de houtbouw is **gielkoper** ► **sink**(2), messing, een op veel plekken veel gebruikt materiaal, omdat het niet met eikehout reageert. Je vindt het gewalst bevoorbeeld gebruikt voor drempels, de bekleding van de **stapklos** ter bescherming of op de koppen van **swurd**, **roer** en **bolderts**. Verder vind je het soms ook op de bovenkant van de **kokerswangen**, **bedings** enz. om het hout tegen inwateren te beschermen. Het **tontsjje**(2) op het helmhout was van gegoten messing ► **healrûn** ► **knier**(2) ► **koperwurk** ► **koperje** ► **stjer**. Kleine houten schepen en boten zoals **jollen** werden vaak en worden soms nog koper geklonken.

koperje = koperen

Houten vlak en huid (deels) voorzien van een koperen beplating om aangroei met pok en zewier te voorkomen. Raakte in onbruik na opkomst van ijzerbouw en chemische verfstoffen als anti-fouling.

koperwurk (it) = koperwerk

Alles wat aan boord van **koper** is gemaakt.

kopkoai (de) = kopkooi

De voorste van de kooien in de **durk**(1). De ruimte voor de kopkooi is de **hel**(2) een kastje voor in de durk noem je een kopspyn.

koplêstich = voorlastig ► **foarlêstich**

► **kopswier**

kopshout (it) = kopshout

Hout dat haaks op de draad is gezaagd, dus 90 graden anders dan **lânshout**. Het wordt vaak extra tegen inwateren beschermd door het af te dekken, bijvoorbeeld met **koper** ► **sierhoutsje**.

koplûk (it) = kopluik

Voorste van de twee kokerluiken boven de **útwip** ► **koker** ► **sturtlûk**(1).

kopspyn (de) = kastje ► **durk**(1) ► **kopkoai**

► **spyn**(2).

kopstik (it) = kopstuk

Uitstekende losse kop op **steven**(1) ► **kop**(5)

kopstik

► klapmuts.

kopswier = kopzwaar

Een schip dat de **kop**(1) – die zwaar of zwaar gebouwd is - bij het zeilen diep in de golven zet en daardoor slecht zeilt, noem je **kopswier**

► dompe ► foarlêstich ► koplêstich.

kopynkont (de) = koftjalk ► kofskip

kous (de) = kous

Ook **trins**. Ronde of halfronde ijzeren ring die aan de buitenkant hol is zodat er een touw omheen gesplitst of een zeil er rond genaaid kan worden. Daardoor slijt een touw of een zeil minder en kan men er iets beter aan of in vastmaken ► **gaffel**(3) ► **puts** ► **reefkous** ► **seilkous**. Voor touw is de **kous** ronder dan voor staaldraad, waar de twee uiteinden spits naar elkaar toe lopen.

koweskud (it) = veeschot ► kofarre ► skud

kraal (de) = kraal

1. Doorboord houten bolletje ► **kleat**(1) ► **kloat**(1).
2. In het **boeisel** uitgeschaafd gootje.
3. Half bolvormige lijst die ter versiering op een plank is geschaafd ► **kraalskroat**.
4. Rond houten balletje dat op de **fleugelspil** ► **trommelstokje** zit ► **kleat**(2).

kraalskroat (de) = kraalschroot

Het plafond van een **roef** was en is vaak gemaakt van grenen of vuren planken waaraan een **kraal**(3) is geschaafd.

kraanbalke (de) = kraanbalk

Op een houten schip ligt het **anker** in ruste op een iets uitstekende kraanbalk (hetzij aan bakboord, hetzij aan stuurboord) waar het met een **partuerline** aan vastgebonden is. Het onderste deel van het anker wordt van de boeg vrijgehouden door een losse houten arm, **dôve jut**, genoemd ► **katsje**(3) ► **opkatsje**(1).

kraanline (de) = kraanlijn

Ook **dirk**. Lijn waar de **gyk** mee opgehaald en neergelaten wordt. Op het lopende deel, het **rin-nend want**(2), van de kraanlijn – de **kraanline-loper** - zit een **klaploper**, de blokken noem je dan **kraanlineblokken** ► **durk**(4).

kraanlineloper (de) = kraanlijnloper ► kraanline

krabje = krabben

1. Hoog aan de wind zeilen ► **krap**(2).
2. Oude lagen verf of teer verwijderen ► **skra(a)bjje**.

kragge (de) = krag

Zeer grote drijvende rietpol, ook wel een heel rietveld ► **driuwtille** ► **tille**(2).

krânse (de) = krans ► mêsttop

krap = krap

1. Als een water **krap** te bezeilen is, kun je het net zonder laveren halen.
2. In **krap sile** betekent het erg hoog aan de wind zeilen ► **bekje** ► **deun**(4) ► **knipe**(1) ► **heech**(5).
3. In een **krappe wyn** betreft het wind waarmee je nog net kunt zeilen; ► **kertierswyn**.

kreamskip (it) = kermissschip

Ook **merkeskip**. Een dergelijk schip reisde met koopwaar en/of kermiskramen de jaarmarkten langs.

krêbe (de) = kribbe

Slaapplaats voor de kleine kinderen aan het voeteneind van de **bedstee**(d) van vader en moeder in de **roef**.

kreek (de) ► kriik

kriich (de) ► kriik

kriik (de)

Ook **kryk**, **krike**, **kriich**, **kreek**, **floedmerk** en **jolm**(1). Rug van aanspoelsel aan de oever van een meer ► **slobbestront**.

krike (de) ► kryk

krikkemik (de) = krikkemik ► knik(2)

► knikkemik

krimpe

1. (de) **Krimp**. Een lastig af te dekken hoek tussen opstaande randen.
2. **Krimpen**. Als de wind tegen de vaste rondgang van de zon in gaat, zeg je dat hij krimpt ► **wyn** ► **útgean** ► **gat**(4).
3. **Krimpen**. Het kleiner worden van het (katoenen) zeiloppervlak als het na nat te zijn geweest weer droogt. Ook van organische vezel gemaakt touw kan krimpen.

krimper (de) = krimper

Wind die **krimpt**(2). Gaat hij bijvoorbeeld hele-

maal van zuidwest door het zuiden naar zuidoost dan is het een **djippe krimper** ► **djip**(4).
krinkel (de) = **kronkel** ► **kink**.
kroade (de) = **kruiwagen**

De kruiwagen werd als eenwielig voertuig, maar in algemene zin lange tijd ook als aanduiding voor een bepaalde hoeveelheid gebruikt ► **kroadfol**. Daarbij is het onderscheid soms moeilijk te markeren. Bij **terpmodder** ► **modder** gingen er 16 kruiwagens in een **lêst**. Dat was gelijk aan twee **ton**. Twee last stond gelijk aan één **preamfol**. Een schipper kende ook de **Nijesylster kroade** dat was een kruiwagen die afgeladen 1/8 ton terpaarde bevatte. In de tweede helft van de negentiende eeuw werd een eind gemaakt aan deze informele maateenheid, het was te onnauwkeurig. In het vervolg werd formeel gerekend met de **ton**, maar in het spraakgebruik bleef het begrip **kroadfol** nog generaties lang gangbaar ► **pipegaal** ► **turfkarre**.

♣ **De kroade pipet** > Er moet drank **waten** geschonken aan de **kruiers** die het schip laden ► **jeneverklamp**.

kroader (de) = **kruiwagenrijder** ► **bykroader** ► **kroade** ► **lade** ► **skûtekroader**.

kroadfol (it) = **kruiwagen**

Maateenheid, min of meer gelijk aan de inhoud van een **kroade**. De hoeveelheid (bij terpaarde) bedraagt ca. 75 liter of 125 kilo ► **lêst**(2).

krom = **bochtig**

Een vaarwater met veel bochten noem je een **krom wetter**. De uitdrukking **Sa krom as de Boalserter lûkfeart** gebruik je te pas en te onpas voor elke bochtige of (soms zelfs ook) rechte vaart. Een **kromme mêst** moet met de voorstag ► **staach** worden gespannen om er redelijk mee te zeilen.

krommer (de) = **kromhout** ► **kromhout**

kromhout (it) = **kromhout**

Ook **krommer** en **kromstok**. Oorspronkelijk het kromgegroeide hout waar **ynhouten** van werden gemaakt, ook wel ► **koer**(1) ► **kolf** ► **wrang**. Zie ook **bân**(1).

♣ **Hja is berne tusken of yn de kromhouten** > Zij is een echte schippersdocht ► **'e kromhouten lizze**

> Je roes uitslapen

kromstok (de) = **kromhout** ► **kromhout**

krûpyntsje (it) = **kruip-in**

1. Kleine **roef**.
2. Benaming voor de lage en altijd nauwe ingang van de **roef**.
3. Vrouwelijk geslachtsdeel ► **flotgers**.

kruse = **kruisen**

1. Laveren ► **omkruse**.
2. Een vaarwater dwars oversteken of de koers van een ander schip snijden.

krúsfeart (de) = **kruisvaart**

Vaart die een ander water kruist ► **feart**(2) ► **krúswetter**.

krúshout (it) = **kruishout**

1. Dwarshout waarop een touw kan worden belegd ► **kikkert**(1)
2. Stuk timmersmansgereedschap bedoeld om iets mee af te krassen.

krúske (it) = **handtekening**

Veel schipperskinderen gingen niet of zelden naar school. Daardoor konden tot ver in de 20ste eeuw schippers en schippersvrouwen dikwijls maar nauwelijks schrijven en lezen. Wanneer een handtekening geplaatst moest worden, volstond men met een herkenbaar kruisje. Later werd de 'echte' handtekening nog lang - en soms nog wel - kruisje genoemd ► **merk**(4).

krúsknoop (de) = **kruisknoop**

In het Nederlands ook **kroonknoop**. Het is een soort splits waarbij de uiteinden van een touw in hetzelfde uiteinde worden teruggesplitst ► **knoop** ► **splis**.

krúsrak (it) = **kruisrak**

Ook **krúsek**. Een stuk water of een **rak**(3) met tegenwind, waar je dus moet laveren ► **kruse**(1).

krúswetter (it) = **kruiswater**

Kruising van waterwegen. Doordat het steeds om twee of meer elkaar kruisende waterwegen gaat, vindt je dikwijls de meervoudsvorm **krúswetters**. Op een aantal plekken is de aanduiding tot een naam geworden zoals (in het meervoud) **De Krúswetters** onder Warten en (in het enkelvoud) **It Krúswetter** onder Uitwellingerga ► **krúsfeart**.

kryk

kryk (de) ► kriik

kul (de) = penis

¶ *It skip wol mei de kul of mei it pinkje stjoere kinne* > Het schip ligt heel goed op het kylje roer zodat het heel licht stuu► lul.

♣ *It skip wol mei de kul of mei it pinkje stjoere kinne* > Iets gemakkelijk aankunnen.

kustfarder (de) = kustvaarder

Schip dat (met name in Groningen gebouwd) bestemd is voor de zeevaart langs de kusten van Europa. Het is te beschouwen als de opvolger van de **seetsjalk**.

kûtsjûk (de & it) = caoutchouc

In water oplosbare soort latex, een boomsap uit de tropen, waaruit, opgelost in water, **taan** wordt gemaakt.

kyl (de)

1. **Kiel** De bodembalk die (aan de onderkant) over de hele lengte van een houten schip loopt en waar de **ynhouten** aan bevestigd zijn ► **kolswyn** ► **slimphout** ► **stjûnbier** ► **kylbalke**.

¶ *Der is genôch wetter ûnder de kyl* > Het is hier diep genoeg om te kunnen zeilen.

♣ *Der is genôch wetter ûnder de kyl* > Hij heeft genoeg geld om rond te komen ► **kyl en steven steane** > Er is een goed begin gemaakt de basis is gelegd.

2. **Keg**. Ook **kile**, **skalkhout**, **spy**(2). Schuin toelopend stukje hout dat gebruikt wordt om kleine ruimte bij verbindingen stijf op te vullen, en om kleden ► **dekkleed** vast te zetten ► **boargje**(4) ► **skalkje**.

3. De achterste (vanuit het schip gezien) plank van het **roer**.

4. **Kiel**. In het water uitstekende bodembalk ► **Staverske jol** ► **jol**(1).

5. Met de uitdrukking **By de kyl farre** of **sile** wordt zo zeilen bedoeld dat het zeil nauwelijks waarneembaar kilt ► **kylje**(1).

6. **Kil**. Diepe geul in zee.

kylbalke (de) = kielbalk

De balk waar de **kyl**(1) van wordt gemaakt en die voor en achter uitloopt op de **stevens**(1) ► **tean**(2).

kylboatsgong (de) De snelheid van een kielboot

Ten opzichte van de oude kleine skûtsjes liepen de eerste kielboten sneller.

1. **Killen**. Ook **ynkylje**. Wordt gezegd van een zeil, met name van de **fok**(1), als de wind er niet vol inwaait, maar er enigszins langs, zodat het zeil vlak achter de **foarstaach** onvoldoende wind krijgt, trilt en soms wat begint te slaan ► **kyl**(5) ► **bekje** ► **libje**.

2. Ergens een **kyl** (2) in slaan om iets vast te zetten of een opening te sluiten. Ook wordt wel voor de eerste betekenis **oankylje** gezegd ► **kilich**.

kylline (de) = hartlijn ► **kylrjochting**

kylplaat (de) = kielplaat

Bij staalbouw de middelste zware ijzeren plaat in de lengterichting die de zelfde functies heeft als de **kylbalke** bij houten schepen.

kylrjochting (de) = hartlijn

Ook **kylline**. Midscheepslijn van spiegel tot boeg.

kylsok (it) = kielzog ► **kylwetter** ► **sok**

kylsop (it) = water onder de kiel

kylwetter (it) = kielwater

Ook ► **kylsok** ► **sok**.

♣ *Yn oarmans kylwetter farre* > Iemand nabootsen.

kylwicht (it) = kielgewicht

Eerste en zwaarste tegenwicht onderaan het mastvierkant waaraan de overige gewichten zijn opgehangen ► **wicht**(1).

kym (de) = kim

Ook (ouder) **kimert**. Plaats waar het **flak**(2) en de zijkant van het schip in elkaar overgaan. Bij een platbodemschip is dat de plaats waar de ronding begint. Als die overgang scherp was, dan had je het over **hurde kimen** ► **hurde**(2) ► **skerp**(1), was die overgang flauw, dan sprak je van **weake kimen** ► **weak**(2). De buitenkant noem je de **bûte(n)kimen**, terwijl je van binnen over de **binne(n)kimen** spreekt. Naast de "gewone" meervoudsvorm (**kimen**) wordt ook wel **kimmen** gezegd (spreek uit **kjimmen**). De naad tussen de **flakgong** en de **kymgong**(1) is de **kymnaad**. De eerste **boech**(1) die op de

kimnaad wordt gezet is de **kymgong**.

Wanneer er speciale **ynhouten** op de (binnen)kimmen zijn aangebracht, zijn dat de **kymkuorren**. Een ervan is een **kymkoer** ► **koer(1)**. De **wegering** die op de kimmen is aangebracht heet de **kymwegering**, of als de losse planken worden bedoeld de **kymwegers**. Om de zeileigenschappen te verbeteren werden haaks op de kimmen wel eens verlengstukken gezet - met name bij jollen ► **jol(1)** - de **kymwarden** genoemd ► **sleepizer**.

kymgong (de) = **kingang**

1. De eerste **boech(1)** die op de **kymnaad** volgt ► **kym**.

2. Een ver en wijds uitzicht.

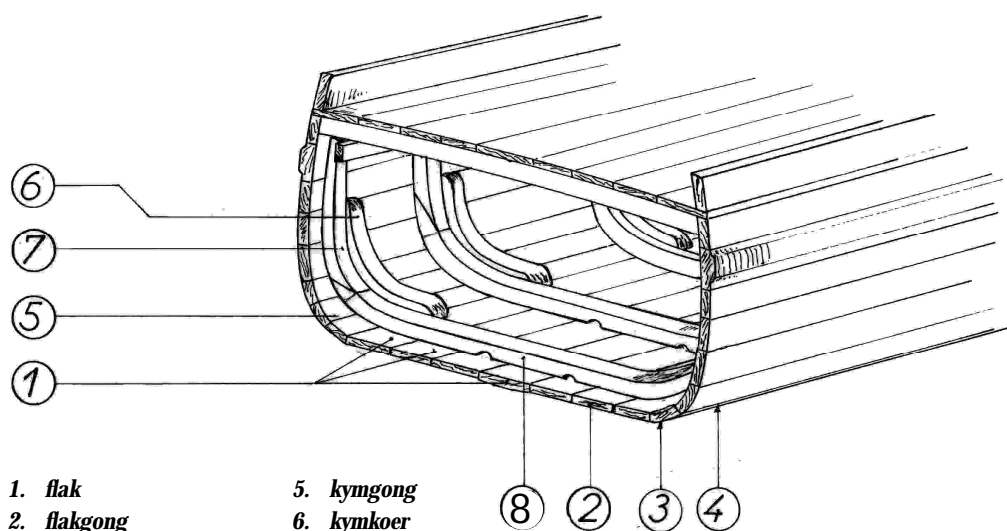
kymkoer (de) = **kromhout** ► **koer(1)** ► **kym**

kymnaad (de) = **kimnaad** ► **kym** ► **naad(1)**

kymsward (de) = **kimkiel** ► **jol(1)** ► **kym**

kymweger(ing) (de) = **kimwegering** ► **kym**

► **wegering**

1. **flak**
2. **flakgong**
3. **kym**
4. **kymnaad**

5. **kymgong**
6. **kymkoer**
7. **oplanger**
8. **legger of bûkstik**